

EDİTÖRLERİN ÖNSÖZÜ

2004 yılında yayımlanmış olan “BİLNOT Bataryası El Kitabı: Nöropsikolojik Testler için Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları” adlı eser ülkemiz yetişkin örnekleminin bilişsel özelliklerinin geniş bir yelpaze üzerinde ölçülebilmesini sağlamıştı. Bu eser, halen, Türk toplumuna araştırma ve geliştirme (AR-GE) çalışmaları yapılmış ve yayımlanmış ilk nöropsikolojik ölçme araçları El Kitabı niteliğini korumaktadır.

“Nöropsikolojik Testlerin Çocuklar İçin Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları: BİLNOT-Çocuk” adlı yeni eserimizin ilk kısmı, AR-GE çalışmaları tamamlanmış olan BİLNOT Bataryası testlerini ve ayrıca Görsel İşitsel Sayı Dizileri Testi B Formunu içermektedir. Bu bağlamda ilk kısımda, Wisconsin Kart Eşleme Testi, Stroop Testi, Sayı Dizisi Öğrenme Testi, Görsel İşitsel Sayı Dizileri Testi B Formu, Çizgi Yönünü Belirleme Testi, İşaretleme Testi ve Raven Standart Progresif Matrisler Testi yer almaktadır. Söz konusu 7 test “BİLNOT-Çocuk Bataryası” (kısaca BİLNOT-Çocuk) olarak adlandırılmış bulunmaktadır. Daha önce AR-GE çalışmaları yapılmış olan BİLNOT Bataryası ise bundan böyle “BİLNOT-Yetişkin Bataryası” (kısaca BİLNOT-Yetişkin), her iki batarya birlikte “BİLNOT Bataryaları” olarak adlandırılacaktır.

Ancak grubumuz, Kutu 1’de açıklananlar doğrultusunda, bilişsel özellik yelpazesini genişletmiş, seçilmiş bazı başka nöropsikolojik testler üzerinde de çalışmıştır. Standardizasyon işleminin çeşitli aşamalarında bulunan bu nöropsikolojik testlerle ilgili sonuçlar, eserin ikinci kısmında yer almaktadır. İşitsel Sözel Öğrenme Testi sözel işlevsellikle ilgili öğrenme yeteneğini, serbest hatırlama ve tanıma türü hatırlamayı, ileriye ve geriye ket vurma etkisini, kısa-sürelili ve uzun-sürelili belleği; Mangina Testi görsel-mekansal bilişi ölçmek için dahil edilmiştir. Üst-Biliş Testi ve örtük bellek testi (Kelime Kökü Tamamlama Testi), ilişkili süreçleri ölçmede kullanılabilir. Yönetici İşlev Davranışlarını Derecelendirme Ölçeği ise söz konusu üst düzey kontrol sisteminin günlük davranışlar temelinde ölçülmesini sağlamaktadır. “BİLNOT-Çocuk” adlı eserin yayınlanması ile birlikte bu yeni araçların grubumuz dışındaki bilim kişisi ve uygulamacılar tarafından da kullanılacağı, böylece de, araçlarla ilgili standardizasyon çalışmalarının hızla tamamlanacağı düşünülmektedir.

Kutu 1. İnsan Bilişsel Sistemi

Sağlıklı insanda bilgi işleme; dikkat, bilinç, anlamlandırma, bellek, denetim ve bütünleşmenin birleşimleri sonucu gerçekleşen karmaşık bir süreçtir (Karakaş, 2008a; Karakaş ve Başar, 2006a, b). Bilgi, duyuşsal sistem ve duyuşsal kayıt sisteminde aynı anda paralel olarak, bilinç- ve dikkat-öncesi olarak işlenir; bu bilgilerden etken veya edilgen dikkat yoluyla seçilen bazıları kısa-sürelili bellekte (KSB; short-term memory) bilinçli deneyim haline gelir. Bilgi özümseyici temrin (assimilative rehearsal) yoluyla uzun süreli belleğe (USB; long-term memory) iletilir, burada, bilginin türüne göre anısal (episodic) veya anlamsal (semantic) bellek izi olarak depolanır. Bellek izleri USB’de değiştirilerek yeniden yapılandırılır, ayrıca sistem, mevcut bilgilerden yeni bilgiler çıkarır.

Açıklanan bu karmaşık sistem, bir üst-bilişin (meta-memory) etkisi altında işlemektedir. Söz konusu üst-sistem, hatırlama süreci, sistemin çalışması ve olaya ilişkin farkındalık (awareness) sağlar. Üstelik bu farkındalık sadece hatırlanabilen anılara değil hatırlanamayan anılara da uygulanır. Bir diğer üst sistem yönetici

işlevlerdir (executive functions). Bu sistemin kapsamındaki işlevler şema ve kurulumları (set) korur, gerektiğinde değiştirip düzenler, onları yeniden oluşturur, bozucu etkilere (interference) karşı koyar, zaman ve mekan üzerinde olayları bütünleştirir, belleği tarar, bellek izleri üstünde çalışır, stratejiler kurup değiştirir, planlar yapar. Üst biliş ve yönetici işlevler bilgi işleme sisteminin belirtilmiş olan bütün sistem ve süreçlerini etkiler ve yönetir (Karakaş ve Yalın, 2009).

İnsan zihni (ve insan beyni) tüm süreçlerin paralel ve bütünleşik olarak çalıştığı bir "süper" sistemdir (tarama için bkz. Karakaş, 2008a).

BİLNOT-Çocuk kitabında, yukarıda belirtilen nöropsikolojik testlerle ilgili güvenilirlik, geçerlik ve normalizasyon araştırmalarının bulguları sunulmaktadır. Kitap çocuklara uyarlanmış yönerge ve kayıt formlarını da içermektedir.

“BİLNOT-Çocuk” Eserine Neden Gerek Duyulmuştur?

BİLNOT-Çocuk’un başlıca kısmını oluşturan BİLNOT-Yetişkin Bataryası yoğun bir şekilde bilimsel araştırmalarda kullanılmıştır. Ancak BİLNOT Bataryası ve kapsamındaki testler giderek daha yoğun biçimde uygulama alanlarında kullanılmakta, farklı meslek gruplarından gelen uzmanların ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Testlerden sağlık kurumlarında tanı, tedavinin etkililiğinin değerlendirilmesi ve rehabilitasyon programlarının hazırlanmasında yararlanılmaktadır. Bilişsel özellik ve yeteneklerin değerlendirilmesini sağlayabilen söz konusu testler eğitim-öğretim kurumlarında; öğrencilerin değerlendirilmesi, öğrenci kitlesine uygun eğitim-öğretim programlarının hazırlanması, özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesi gibi işlemlerde kullanılmaktadır.

BİLNOT-Yetişkin Bataryası testleri, aynı amaçlarla, çocuk örneklemelerinde de kullanılmış olup BİLNOT-Çocuk adlı eser, genellikle editörlerin denetimi ve/veya danışmanlığı altında yürütülen çalışmalar temelinde hazırlanmıştır. Bu eserin yayımlanması ile birlikte BİLNOT Bataryaları testlerinin çok daha yaygın bir kullanım alanına ulaşacağı düşünülmektedir. Bilişsel özelliklerin geniş bir yelpazede değerlendirilmesini sağlayan BİLNOT-Çocuk, BİLNOT-Yetişkin Bataryası testlerinde olduğu gibi, bütün olarak kullanılabilir. Ancak kapsamındaki testlerden tek olarak veya çeşitli birleşimlerde de yararlanılabilecektir.

BİLNOT-Çocuk’ta kapsanan testler yoluyla ulusal literatürümüze çocuklarda algı-tepki kontrolü, dikkat, görsel-mekansal algılama ve biliş, öğrenme, bellek, irdeleme, örtük öğrenme ve bellek, üst-biliş ve genel yeteneğin standardize olarak ölçülmesi ve değerlendirilmesini sağlayan psikometrik araçlar kazandırmış oluyoruz. Nöropsikolojik testleri içermesi dolayısıyla BİLNOT Bataryası sadece davranışlar üzerinde değil, beynin temel alanlarının işlevselliği üzerinde de ölçümler sağlamaktadır.

Okuyucuya...

Tüm psikometrik araçlarda olduğu gibi, BİLNOT Bataryaları üzerindeki literature genişledikçe, bulgulara olan güvenimiz ve onları yorumlama gücümüz artmaktadır. Bu testleri grubumuz dışındaki bilim adamı ve uygulamacılar da temin etmiş bulunmaktadır. Yetişkinler üzerinde 2. baskısı yapılmış olan BİLNOT Bataryası kitaplarını ise pek çok kişi temin etmiş ve kullanmaktadır. BİLNOT testleri ve ayrıca AR-GE çalışmaları yapılmakta olanları kullanılarak yaptığımız araştırmalarınız konusunda bizleri bilgilendiriniz. Bu araştırmalarınızı duyuralım,

bulgu ve yorumlarınıza yetişkin ve/veya çocuk örneklemi ile ilgili kitapların bir sonraki baskısında yer verelim.

Bu durumda, geliştirilen veri tabanı, daha sonra yapılacak araştırmalara yön verecek, onlara ışık tutacaktır. Bulgu ve yorumlarınız, söz konusu nöropsikolojik testlerin uygulama alanlarında da daha bilinçli olarak kullanılmasını sağlayacaktır.

Bilimin ilerlemesi bilgi birikimine koşuttur. Bu kitapta yer alan nöropsikolojik testleri kullanarak ülkemiz örneklemi üzerinde yapacağınız çalışmalarınızla ve elde edeceğiniz bulgularla, bu konulardaki bilgi birikimine katkıda bulunacağınızı umuyoruz.

Teşekkürlerimiz

BİLNOT Bataryası projesi (TÜBİTAK- TBAG-Ü Proje No: /17-2) yoğun bir emek, uzun bir çalışma süresi ve çok sayıda bilim adamı ve uygulamacının eşgüdümüne çalışması ile gerçekleşmiştir. Proje, testlerin yetişkin Türk örneklemi üzerinde kullanılmasını sağlamıştır. “Nöropsikolojik Testlerin Çocuklar için Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları: BİLNOT-Çocuk” adlı eser ise, ülkemiz literatürüne çocuklar adına yaptığımız katkımızdır. Bu katkının projelendirilmesinde, çocuklar üzerinde çalışan bilim kişileri ve meslek mensuplarından gelen yoğun taleplerin büyük rolü olmuştur.

BİLNOT Bataryası testlerinin çocuklar üzerinde yapılan çalışmaları, temel bilim dallarıyla klinik dallarda çalışan araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Testleri sağladığımız, bunların uygulanması ve puanlanması konusunda eğitim verdiğimiz, verilerin yorumlanmasında danışmanlık yaptığımız bu grubun, bataryanın AR-GE çalışmalarının tamamlanmasına büyük katkısı olmuştur. Araştırma desteği için bu bilim kişilerine teşekkürlerimizi sunuyoruz.

BİLNOT-Çocuk Bataryasına ilişkin verilerin önemli bir bölümü Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu için ek tanı kriterlerinin geliştirilmesi konusundaki projemizde (DPT-HÜ/BAB 2006 K 120 640-06-08) elde edilmiştir. Proje verilerinin toplanması işlemlerinin koordinasyonunu Nermin Sezer Akkaya yapmıştır. Kendisi ayrıca veri giriş işlemlerine ve proje çalışmalarımızın değişik aşamalarına katkıda bulunmuştur. Bütün bunlardan ötürü kendisine özel teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

BİLNOT Bataryasının gerek norm değerlerinin belirlenmesiyle ilgili çalışmaları, gerekse güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları, testleri almayı kabul eden sağlıklı ve çeşitli tanı gruplarından gelen çocuklar sayesinde gerçekleşmiştir. Bu çocuklara ve onların anne-babalarına sonsuz teşekkürler. Veri toplama işlemlerinin bir bölümü ilköğretim kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Başta Beytepe İlköğretim Okulu'nunki olmak üzere, kurumların müdürleri, öğretmen ve özellikle rehber öğretmenlerine ilgi ve destekleri için teşekkürü borç biliriz.

Editörler
Prof. Dr. Sirel Karakaş
Uzm. Psk. Elvin Doğutepe Dinçer

Aralık 2009
Ankara

